С другой стороны, библиотеки остаются важными культурными и образовательными институциями, способными предложить уникальные услуги, которые трудно воспроизвести в виртуальном пространстве. В связи с этим, важным становится вопрос о том, какую роль библиотеки должны занять в новых условиях: как они могут трансформироваться и адаптироваться к меняющемуся миру, оставаясь при этом источником знаний и местом социального взаимодействия. В данной статье мы рассмотрим исторический контекст изменений в библиотечном деле, проанализируем процессы адаптации библиотек к цифровым условиям.

SUMMARY. In the context of the rapid development of digital technologies and changing ways of obtaining information, libraries are faced with the need to transform their functions and services. Traditionally, libraries have been associated with book repositories, knowledge and information centers providing access to printed and multimedia resources. However, the digital age poses new challenges and opportunities for them, requiring adaptation to the needs of the modern user. On the one hand, the rapid development of the Internet, access to online resources and the popularization of digital media have led to a change in the format of information consumption. On the other hand, libraries remain important cultural and educational institutions capable of offering unique services that are difficult to reproduce in a virtual space. In this regard, the question of what role libraries should take in the new conditions becomes important.: how can they transform and adapt to a changing world while remaining a source of knowledge and a place of social interaction. In this article, we will look at the historical context of changes in librarianship, analyze the processes of adaptation of libraries to digital conditions.

MÁDENIYAT TARAWÍNDAǴÍ LINGVOKULTUROLOGIYALÍQ SÓZLER TARIYXÍNAN

Z.Bekbergenov – *oqıtıwshı*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanch so‘zlar: arxeolog, gnoseologik, piktografik, moyqalam, bitik, grafika, jamiyat, sahifa.
Ключевые слово: археолог, гносеологический, пиктографический, кисть, надпись, графика, общество, кость, страница.
Key words: archaeolodist, epistemological, pictographic, brush, inscription, graphics, society, bone, page.

Tildiń kóplegen aspektlerin túsiniw hám onıń antropologiyalıq tábiyatın úyreniw menen baylanıslı. XIX ásirdiń birinshi yarımında V.Gu mboldt tárepinen zamanagóy antropologiya túsinigine tiykar salındı. Ol birneshe márte, til sonday insannıń bir múshesi onıń járdeminde óz pikirin táriyipley aladı. (Die Sprache ist das bildene Organ des Gedanken) dep tastıyıqlaǵan. Bunnan tısqarı, nemec ilimpazı birneshe márte til millettiń ruwxın táriyipleydi hám dúnya júzilik milliyligin kórsetedi hám de hár túrli tillerdiń barlıǵı, hárbir xalıqtıń obrazınıń óz aldına ekenligin ańlatadı. V.Gumboldt tillerdi ayrıqsha táriyplewge shaqıradı, onıń pikirinshe olardıń parqı dawıs hám belgilerinde. Bul barlıq til izertlewshileriniń maqseti hám wazıypalarına jatadı. (V.Gumboldt, 1985) V.Gumboldtıń ideyaları Amerikalı ilimpazlar tárepinen tabıslı qollanılǵan. Atalı “Rukovodstvo po Yazikam Amerikanskix indeytsev” kitabınıń jaratılıwında qatnasqan F.Baosdan baslab XX ásirdiń basında A.Q.Shdatil haqqındaǵı páninde antropologiyalıq jónelis óziniń formasın taptı. Amerika antropolingvistleri ózleriniń ilimiy jumıslarında tildi mádeniyat tarawı menen bir qatarda úyreniw kerekligin anıqlap shıqqan. Usı jónelistiń ámeliy maqseti jazıwsız xalıqlardıń tillerin táriyiplew hám klassifikaciya islewden ibarat. B.Uorf hám E.Sepir Amerika antropolingvistikasında F.Baos táliminiń dawamshıları bolǵan. E.Sepir birneshe mártebe, mádeniyattıń tilge hám tildiń mádeniyatqa tásiri birdey emesligi haqqındaǵı F.Baostıń pikirlerin biykarlaǵan, soǵan qaramay Sepir hám Gumboldt hám Uorf pikrlerine jaqın pikirler keltirgen. Atap aytqanda Sepir hám Uorftıń tájiriybeleri Amerika til iliminiń rawaj-lanıwına úlken tásirin kórsetti. D.Xaymsdan baslap AQShda hám mektepleri payda bolǵan. “Etnolingvistika” termini birinshi bolıp inglis ilimpazı B.Malinovskiy islerinde qollanılǵan. Amerika etnolingvistleriniń wazıypası bir tárepten til arqalı úyireletuǵın mádeniyattı. táriyiplew

bolsa, ekinshi tárepten, “saplingvistika” sheńberinen shıǵıw hám til xızmet etetuǵın jámiyet hám mádeniyatqa onıń múnásibetin úyreniw edi. Basqasha aytqanda, Sepir-Uorf gipotezasındaǵı til mádeniyatı haqqındaǵı aytılǵan bólimi rawajlanǵan. Biraq gipotezanıń “tildiń onda sóylesetuǵınlar minezine tásiri” haqqındaǵı bólimi hám itibarsız qalmadı. Bunda, Amerikalı ilimpazlar lingvistikanıń óz sheńberinen shıǵıwı, onıń jaqın bilimler tarawındaǵı integraciyalasıwı kerekligin anıqladı. XX ásirdiń ekinshi yarmınan baslap olardıń islerinde antropolingvistika, etnolingvistika, sociolingvistika, psixolingvistika hám de basqada terminler payda boldı. Usılay etip, D.Xayms óziniń til haqqındaǵı ilimiy islerin antropologiyalıq lingvistika deb atadı hám onı antropologiyalıq kontekstte til haqqındaǵı ilimiy isler dep te ataydı. Búgin Xayms mektebi “kommunikativ etnografiya” sıpatında tanılıp, onıń maqseti lingvistika, etnologiya, psixologiya hám sociologiya tarawındaǵı ilimiy izlenisler nátiyjelerin birlestiriwden ibarat. XX ásirdiń baslarınan etnolingvistika Evropaǵa belgili bola basladı. Bunda lingvist, antropolog hám etnograf B.M.Alinovskiy úlken úles qosqan. Amerika etnolingvistleri ózleriniń teoriyalıq ideyaların tiykarınan, amerika hindiwleri tili materiallarında islep shıqqanında, Evropa ilimpazlarınıń itibarı Aziya hám Afrika xalıqlarınıń tiline hám de mádeniyatına qaratılǵan. Biraz waqıttan keyin, Franciyada shıǵıs xalıqlarınıń tilin hám mádeniyatın úyreniw boyınsha etnolingvistikalıq jónelisler payda bolǵan. Bunda zamanagóy francuz alımları ózlerininiń ustazları pikirlerine, jáne pánde til haqqındaǵı jumıslarınıń (solsiolingvistikaǵa) jónelislerine tiykar salǵan F.de Sossyur, A.Meye, M.Triol, M.Lixardt, M.Koen hám basqalardıń ilimiy isleriniń nátiyjeleri boldı. Olardıń barlıǵı lingvistler hám etnograflar bir neshe, anıq tiller hám mádeniyatlarınıń óz-ara baylanısında úyreniw múmkinligin tastıyıqlaydı. K.l.Stross, M.Ui, J.Kalam Griol, M.P.Fe rri kibi francuz Etnolingvistleriniń ilimiy jumıslarında ayrıqsha qızıǵıwshılıq payda etedi. Til haqqındaǵı Rossiya pánide etnolingvistikalıq jónelisler keńnen bayan etilgen. Etnolingvistikalıq temalar Rossiyada F.Buslaev, A.Afanasev, F.Potebnya hám basqalardıń ilimiy islerinde atap ótilgenine qaramay, onıń ilimiy izleniw obyekti 1965-jıl V.A.Zvegintsev tárepinen anıqlap berildi. V.Zvegintsev etnolingvistikanı “óz itibarın tildiń mádeniyatı, xalıqtıń dástúrlerin, jámiyettiń strukturası hám xalıq penen baylanısın úyreniwge qaratıwshı jónelis dep táriyipleydi. Házirgi dáwirde etnolingvistika haqqındaǵı kózqaraslar anıq boldı. “Lingvistikalıq enciklopediyalıq luǵat”da usı jóneliske keń hám tar kózqarastan táriyip berilgen. Tiykarǵı itibar til hám mádeniyattıń óz ara tásiriniń mashqalalarına qaratılǵan. Etnolingvistika“ tilshilerdiń mádeniyatqa múnásabeti, tildiń funkciyalasıwı hám evolyuciyasında til, etnikalıq hám etnopsixolingvistikalıq faktorlardıń tásirin úyreniwshi jónelis, eger jáne de keńrek túsinik penen táriyiplense, etnolingvistika lingvistikalıq metodlar járdeminde mádeniyattıń “quramındaǵı rejesi”, máselen, psixologiya hám mifologiyada olardıń kórsetilgendey usıllarına boysınǵan halda úyreniwshi kompleks pán sıpatında qaraladı” hám bar bolǵan parqın úyrenedi. Lingvokulturologiya tarqawına baǵıshlanǵan islerimdi gúzetiw nátiyjeleri tiykarında aytıw múmkin, XX ásir aqırlarına kelib Rossiyada (Moskvada) tórt lingvomádeniyattanıwshılıq mektepleri jaratıldı, bular: I.Akademik Yu.S.Stepanov tiykar salǵan lingvomádeniyattanıwshılıq mektebi etodologiyalıq tárepinen francuz tilshisi E.Benvenist koncepciyasına jaqın turadı. Onıń maqseti – mádeniyat konstantlerin diaxronikalıq aspektinde táriyilew. Olardıń dárejesi haqqında dáwrlerge tiyisli tekstler járdeminde, yaǵnıy isker til basshısı emes, bálkim basqa, qalıs gúzetiwshi tárepinen tekseriledi. Lingvomádeniy jónelistiń tariyxında Yu.S.Stepanovtıń birneshe márte baspadan shıqqan “Konstanto: Slovar russkoy kulturo” (1997) kitabı úlken rol oynaydı. N.D.Arutyunova basshılıǵındaǵı lingvomádeniyattanıwshılıq mektebi bolıp, bul mekteptiń wákilleri qádimgi túrli dáwirlerde pitilgen tekstlerden alınǵan universal túsinik hám terminlerdi qadaǵan qıldı. Bul atamalar hám real tilshiler emes, bálki sırtqı gúzetiwshiler tárepinen tekseriledi, biykar qılınadı. Bul iskerlik Rossiya pánler akademiyası Til tanıwshılıq institutı qasındaǵı N.D.Arutyunova basqaratuǵın “Tildiń mantiqiy analizi” mashqalalar toparın basatuǵın baspaxana ashıldı. Bul baspalardan biri “Kulturnoe konsepto” (1991) dep ataladı. Kitap sóz basında N.D.Arutyunova jazadı: “Adam

mádeniyat kontekstinde jasaydi. Onıń ushın bul kontekst “ekinshi waqıyalıq” sanaladı. Sol insan tárepinen jaratılǵan hám onıń ushın biliw obyektigne aylanǵan tábiyat shetinen úyreniledi, mádeniyat bolsada ishinen ıqtıyarsız refleks sebepli kórsetiledi. V.N.Teliya tiykar salǵan lingvomádeniyattanıwshılıq mektebi Rossiya hám shet ellerde frazeologizmlerdi lingvomádeniyattı analiz etiw Moskva mektibiniń atı menen tanılǵan. Tildiń áhmiyetin janlı til iyeleriniń refleksiyası kózqarasınan, yaǵnıy mádeniy semantikanı til hám mádeniyat subyekti arqalı úyrenedi. V.N.Teliya til birliklerіniń milliy-mádeniy analiz usılı – ishki gúzetiwshiniń kózqarasınan, til “ishinen” tekseriwin usınıs etedi. Rossiya xalıqlar doslıǵı universitetinde V.V.Vorobev, V.M.Shaklein hám basqalar tárepinen jaratılǵan Iingvomádeniyattanıwshılıq mektebi. Bul mektep wákilleri E.M Vereshchagin hám V.Kostomarovlar koncepciyasın rawajlandıradı. Bul jónelis ekvivalenti boImaǵan til birlikleri jumsaq mádeniytqa ǵana tán, spetsifikalıq, kumulativ sóylesiwdiń aǵında bar sózlerdi úyrenedi.

Ádebiyatlar

1. Верещагин Е.М., Костомаров В. Г. Лингвострановедческая теория слова. — М.: 1980.
2. Воробьев В.В. Лингвокультурология (Теория и методы). — М.: 1997.
3. Звегинцев В.А. Хрестоматия по истории языкознания X1X-XX веков. М.: 1956
4. Хрестоматия по истории языкознания X1X-XX веков. Составитель В.А.Звегинцев. М.: 1956.

РЕЗЮМЕ. Bu maqolada yozuvning paydo bo‘lishi va taraqqiyoti **jamiyat** rivoji, shuningdek, muayyan masofadagi kishilarning o‘zaro **aloqa** qilish ehtiyoji, siyosiy, huquqiy, diniy va estetik xarakterdagi axborotlarni qayd etishi va O‘rta Osiyodagi xalqlar turli yozuvlardan foydalanib kelganligi haqida so‘z boradi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье В этой статье рассматриваются возникновение и развитие письменности, развитие общества, а также потребность людей на расстоянии друг от друга общаться, фиксировать информацию политического, правового, религиозного и эстетического характера, а также то, как народы Центральной Азии использовали различные виды письменности.

SUMMARY. In this article, the emergence and development of writing, the development of society, as well as the need for people to communicate at a distance from each other, to record information of a political, legal, religious and aesthetic nature, as well as how the peoples of Central Asia used different types of writing.

HÚJJET HÁM HÚJJETLERDI SAQLAWDÍŃ ÁHMIYETI

M.B. Xudaybergenova – «*Kitapxana iskerligi» kafedrası baslıǵı*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanısh sózler: hújjet, hújjettanıwshılıq, iskerlik, saqlaw, maǵlıwmat, kitap, fond.
Ключевые слова: документ, документация, деятельность, хранение, информация, книга, фонд.
Key words: document, documentation, activity, storage, information, book, fund.

Hújjet ne hám ol qanday jaǵdayda saqlansa uzaq waqıt dawamında saqlanadı sıyaqlı sorawlarǵa juwap izleymiz. Hújjet keń mániste maǵlıwmatlar belgilengen materiallıq buyımlar (qaǵaz, kinoplyonka, fotoplyonka, magnitofon lentası, perfokarta hám t.b.). Hújjetler tekst, súwret, dawıs hám basqa elementlerden ibarat bolıwı múmkin.

Mazmunına kóre, hújjet ilimiy-texnika hújjetleri (maqalalar, kitaplar, patentler, sızılmalar, kesteler hám t.b.), huqıqıy hújjetler (qararlar, pármanlar, shártnamalar hám t.b.), basqarıw hújjetleri (buyrıqlar, kórsetpeler, qararlar hám t.b.)ǵa bólinedi. Qáliplesiw dáregine bola, baslanǵısh hám ekilemshi (referatlar, annotaciyalar hám t.b.) esaplanadı. Hújjetler ózara parıqlanadı. Mısalı mekemeniń hújjetler kompleksi, ádette, kiris, shıǵıw hám ishki (xızmette paydalanıw ushın) hújjetlerine bólinedi. Yamasa, bank shólkeminiń hújjetleri ishindegi